

Artikel

Krachtlijnen voor een verdere vergroening van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

Erwin Demeyer

Zoals algemeen bekend wordt het landbouwbeleid in grote mate door Europa bepaald. De landbouwsubsidies slokken bijna de helft van het budget van de Europese Unie op. Na een opsomming van de negatieve gevolgen van de schaalvergroting en de industrialisering van de landbouw sinds de jaren zestig, wordt een kritische analyse gemaakt van Agenda 2000. Dit is de huidige hervorming van het Europees landbouwbeleid met het oog op de uitbreiding van de EU. Uit deze analyse volgen een aantal voorstellen van Agalev en andere Europese groene partijen voor verdere hervormingen. Hierbij wordt resoluut de kaart getrokken voor multifunctionele landbouw in het kader van plattelandsontwikkeling. In dit artikel wordt ook stilgestaan bij de liberalisering van de handel in landbouwproducten. Tegenover die verdere globalisering stellen de groenen de idee van de regionalisering: landbouw moet opnieuw – overal ter wereld – in de eerste plaats gericht zijn op de voedselvoorziening van de plaatselijke bevolking i.p.v. op export. Daarnaast worden voorstellen gedaan voor een meer rechtvaardige en duurzame wereldhandel.

1. De negatieve externaliteiten van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

De Europese prijs- en marktondersteuning in het kader van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) heeft geleid tot een toenemende grootschaligheid en intensivering ten koste van de milieukwaliteit¹, het dierenwelzijn, de diversiteit van het cultuurhistorisch landschap en de werkgelegenheid en het inkomensniveau in de landbouwsector².

De structurele overschotten van de intensieve landbouw werden aanvankelijk binnen de EU gestockeerd. Toen dat niet meer betaalbaar was, werden ze met hoge exportsubsidies gedumpt op de wereldmarkt. Samen met de variabele invoerheffingen die de EU hanteerde, leidde dit tot ernstige verstoringen van de wereldmarkt.

Eén van de voornaamste pijnpunten van de hedendaagse landbouw vormen de langeafstandstransporten van levend vee. Ze zijn funest voor het dierenwelzijn en verhogen sterk het risico op de verspreiding van besmettelijke veeziekten en dus ook de bestrijdingskosten³. Bovendien dragen langeafstandstransporten ook in aanzienlijke mate bij tot het broeikas-effect⁴.

Door de toenemende specialisatie van de landbouwbedrijven en de toenemende export is de zelfvoorziening in de EU gestaag afgenomen. De EU is nu één van de grootste importeurs van voedsel ter wereld. Groot-Brittannië is zelfs een netto-importeur van voedsel⁵. Ook in sommige ontwikkelingslanden wordt de

---

¹ Grootschalige productie vergt vaak intensief gebruik van pesticiden en herbiciden. Bovendien wordt in 'kwaliteitsteelten' bestemd voor de export (bv. fruit, groenten, bloemen, ...) in verhouding veel meer gebruik gemaakt van agrochemicaliën dan in teelten bestemd voor de eigen voedselvoorziening.

² In de EU gaan jaarlijks 500.000 jobs in de landbouw verloren. Gevreesd wordt dat met de toetreding van landen zoals Polen waar nog meer dan 27 % van de actieve bevolking van landbouw leeft, de situatie nog zal verergeren.

³ Ter vergelijking: de uitvoer van vlees en zuivelproducten uit Groot-Brittannië brengt jaarlijks zo'n 630 miljoen pond op; een optimistische schatting van de economische schade van de MKZ-catastrofe spreekt van 9 miljard pond ...

⁴ Volgens een Engelse doctoraatsstudie resulteert de export van 1 kg appels van Nieuw-Zeeland naar Groot-Brittannië in een CO₂-uitstoot van 1 kg. De distributie van 1 kg lokaal geteelde appels via een huis-aan-huis geleverde groenten-en-fruit-mand daarentegen resulteert in een CO₂-uitstoot van minder dan 50 g!

⁵ *Stopping the Great Food Swap – Relocalising Europe's Food Supply*. Rapport gebaseerd op opzoekingswerk door Andy Jones en Vicky Hird van *Sustain: The alliance for better food and farming* en door Colin Hines, auteur van *Localisation: A Global Manifesto*.

zelfvoorziening ondermijnd door de grootschalige teelt van *cash crops*, teelten die gericht zijn op uitvoer, zoals veevoedergewassen ten behoeve van de intensieve veeteelt in de EU.

Afgeleide effecten van het GLB zijn de leegloop en de algemene degradatie van het economisch en maatschappelijk leven op het platteland⁶. De afstand tussen consumenten en producenten is steeds groter geworden wat bij de eerste groep heeft geleid tot een toenemend wantrouwen t.o.v. de landbouw.

2. Agenda 2000

Als antwoord op die problematiek besliste de EU in 1999 tot een grondige hervorming van het GLB, de zgn. Agenda 2000. De hervormingen vonden ingang vanaf 1 januari 2000 en lopen tot 2006.

Aanpassingen van het markt- en prijzenbeleid

De hervormingen in het markt- en prijzenbeleid zijn in wezen een verdere uitdieping van de Mac Sharry-hervormingen van 1992. Die kwamen er als gevolg van de toenemende druk van de Europese handelspartners na de integratie van de landbouwproductie en de handel in landbouwproducten in de GATT, de voorloper van de huidige WTO.

De prijsondersteuning voor granen en rundvlees wordt met resp. 15 en 20 procent verder verminderd en de rechtstreekse inkomenssteun in die sectoren wordt opgetrokken om de landbouwers minstens gedeeltelijk te compenseren voor de prijsdalingen. Die rechtstreekse steun bestaat uit premies per hectare of per rund. Met het zgn. Blairhouse-akkoord⁷ wordt het specifieke steunregime voor oliehoudende zaden afgeschaft en de rechtstreekse steun wordt teruggebracht tot het niveau voor granen. Ook voor de zuivelsector wordt voorzien in de afbouw van de prijsondersteuning en de invoering van rechtstreekse uitkeringen, maar pas vanaf 2005. Tot dan blijft in deze sector het systeem van productiequota met behoud van de interventieprijzen van kracht.

Momenteel bestaat nog slechts 25 procent van het Europees landbouwbudget uit prijs- en marktondersteuning. Het grootste deel van het budget (65 procent) gaat naar rechtstreekse steun.

Plattelandsontwikkeling

Met Agenda 2000 wordt plattelandsontwikkeling officieel beschouwd als de tweede pijler van het GLB. De EU stelt dat landbouw *multifunctioneel* is en niet enkel gericht op voedselproductie. De middelen voor plattelandsontwikkeling blijven echter beperkt tot 10 % van het landbouwbudget. In tegenstelling met de andere landbouwsubsidies, die volledig door de EU worden gefinancierd, rekent men voor plattelandsontwikkeling op cofinanciering door de lidstaten.

De doelstellingen van de plattelandsontwikkeling zijn het versterken van de landbouw- en de bosbouwsector, het verbeteren van de concurrentiepositie van de plattelandsgebieden en het in stand houden van het milieu en het landelijk erfgoed. Basisprincipes zijn de multifunctionele benadering van de landbouw, de multisectorale benadering van de plattelandseconomie, de flexibiliteit van de steunmaatregelen gebaseerd op het subsidiariteitsprincipe (decentralisatie, regionaal en lokaal overleg, partnerschappen) en de transparantie bij de uitwerking van de programma's.

Volgende activiteiten en maatregelen komen in aanmerking voor steun in het kader van plattelandsontwikkeling⁸:

1. investeringen in landbouwbedrijven (gebouwen, uitrusting en beheerssystemen). Concreet gaat het over investeringen gericht op verlaging van de productiekosten, verbetering van de productkwaliteit, behoud en verbetering van de milieukwaliteit, naleving van de regels betreffende hygiëne en dierenwelzijn en bevordering van de diversificatie van de landbouwactiviteiten;
2. vestiging van jonge landbouwers, vervroegde uittreding en opleiding gericht op de productie van kwaliteitsproducten en het hanteren van milieuvriendelijke landbouwmethoden;
3. compenserende vergoedingen in probleemgebieden⁹ en gebieden met specifieke beperkingen op milieugebied;

---

⁶ In Groot-Brittannië had tegen het eind van de jaren '90 42 % v/d plattelandsdorpen geen winkel, 43 % had geen postkantoor, 83 % had geen dokter, 49 % had geen school en 75 % had geen dagelijkse busverbinding.

⁷ akkoord afgesloten in de schoot van de WTO om de export van eiwithoudende gewassen en oliehoudende zaden door de VS naar de EU veilig te stellen

⁸ Verordening (EG) nr. 1257/1999 van 17 mei 1999 inzake steun voor plattelandsontwikkeling uit het EOGFL

⁹ berggebieden, gebieden die dreigen te worden verlaten en andere gebieden met specifieke handicaps

4. investeringen in de bosbouw kaderend in de nieuwe bosbouwstrategie van de EU gericht op multifunctionaliteit (inclusief bebossing van landbouwgronden);
5. verwerking en afzet van landbouwproducten. Meer bepaald is er steun voor de aanpassing van de productie aan de ontwikkelingen in de markt, het zoeken van nieuwe afzetmogelijkheden en de productie van landbouwproducten met een hogere toegevoegde waarde. Investeringen in de detailhandel of in de verwerking en afzet van producten uit derde landen zijn uitgesloten van steun;
6. milieumaatregelen in de landbouw. Dit zijn de enige maatregelen die de lidstaten verplicht moeten invoeren. Ze bevestigen de rol van de landbouwers als bezoldigd leverancier van milieudiensten die verder gaan dan de wettelijke basisnormen (Europese richtlijnen) en de toepassing van goede landbouwpraktijken;
7. diverse maatregelen ter bevordering van de geïntegreerde ontwikkeling van het platteland in de hele EU.

Evaluatie van Agenda 2000

De oorspronkelijke voorstellen van de Europese Commissie werden flink afgezwakt of uitgesteld door de Europese staatshoofden en regeringsleiders¹⁰. Ter compensatie werd voorzien in de zgn. mid-term reviews van 2002 en 2003. Tijdens deze herzieningen zullen een reeks gemeenschappelijke marktordeningen herbekeken worden in het licht van de ontwikkelingen in de markt, de stand van zaken van de uitbreidings- en WTO-onderhandelingen en de toestand van het landbouwbudget.

Momenteel is nog steeds 90 % van de Europese landbouwsubsidies direct of indirect gekoppeld aan de productie en gaat slechts 10 % naar plattelandsontwikkeling. Door de link met de productie komt driekwart van de totale steun terecht bij één kwart van de boeren, nl. bij de grootste en intensiefste bedrijven.

De activiteiten inzake plattelandsontwikkeling die voor subsidie in aanmerking komen, zijn ook grotendeels op productie gericht¹¹. In de meeste plattelandsgedebieden binnen de EU is de landbouwproductie echter niet meer de belangrijkste economische activiteit. De meeste landbouwersgezinnen in Europa halen een belangrijk – en steeds groeiend – aandeel van hun inkomsten uit niet-productiegebonden activiteiten. In Frankrijk bedraagt dit aandeel momenteel gemiddeld 30 %, in België 40 % en in Duitsland zelfs 70 %.

Samen met deze tekortkomingen nopen uiteraard ook de recente voedselcrisis (dioxine, BSE, MKZ) – die uitbraken nadat Agenda 2000 was beslist – tot ingrijpende hervormingen.

3. De komende WTO-onderhandelingen en de uitbreiding van de EU

De zgn. Uruguay-ronde van de GATT-onderhandelingen resulteerde in 1992 in een eerste akkoord over landbouw, het Uruguay Round Agreement on Agriculture (URAA). Dit akkoord legt beperkingen op aan de interne steun voor landbouw, aan de invoerheffingen en aan de exportsubsidies, zowel aan de hoeveelheid exportsubsidies als aan het exportvolume dat kan gesubsidieerd worden.

Op termijn zijn subsidies enkel nog toegestaan zijn wanneer ze slaan op activiteiten die niet rechtstreeks met de landbouwproductie verbonden zijn en de markt dus niet of minimaal verstoren (de zgn. groene doos). Hieronder vallen de Europese subsidies voor plattelandsontwikkeling. Prijs- en marktondersteuning die zeer marktverstrend werken

zitten in de zgn. rode doos en moeten op termijn volledig afgeschaft worden. Ook invoerheffingen (douanerechten) en productiebeperkingen (quota) moeten op termijn verdwijnen en exportsubsidies moeten beperkt worden. Rechtstreekse steun aan landbouwbedrijven¹² valt – via een vredesclausule binnen de WTO tussen de EU en de VS die eind 2003 afloopt – onder een tussencategorie (de zgn. blauwe doos) en wordt voorlopig nog toegelaten.

De URAA verplicht de WTO-leden deel te nemen aan nieuwe onderhandelingen. Vooruitlopend op deze zgn. Millennium Round van de WTO willen zowel de EU als de VS zoveel mogelijk landbouwsubsidies van de blauwe doos overhevelen naar de groene doos. Dit is één van de beweegredenen van EG-landbouwcommissaris Fischler om een groter deel van het Europees landbouwbudget te besteden aan plattelandsontwikkeling ten koste van de andere posten (zie verder). De VS voerden in 1996 een systeem van volledig van de productie ontkoppelde inkomenssteun in, waarbij het toenmalige inkomenspeil van de landbouwers gedurende een aantal jaren wordt gegarandeerd¹³.

---

¹⁰ Zo wou de Commissie de interventieprijs voor granen verminderen met 20 % en die voor rundvlees met 30 %, ze wou de hervorming van de zuivelsector reeds laten ingaan vanaf 2000 i.p.v. 2005, enz.

¹¹ Van de 7 categorieën maatregelen hebben er 5 geheel of gedeeltelijk met productie te maken.

¹² De Verenigde Staten beslisten reeds in de jaren '80 tot het verlenen van hectarensteun aan landbouwbedrijven ter voorbereiding van de Uruguay-ronde.

¹³ Het hoeft geen betoog dat alleen de rijke landen zich zo'n maatregel kunnen permitteren.

De EU wil de landbouwonderhandelingen integreren in een nieuwe allesomvattende ronde die ook zaken zoals het concurrentiebeleid en een groter gewicht voor ecologische en sociale criteria in het wereldhandelsbeleid zou aansnijden. Om de deelname van de ontwikkelingslanden¹⁴ aan zo'n ronde te stimuleren, lanceerde de EU in januari 2001 het programma "Everything-But-Arms" (EBA). Hierdoor kunnen de 49 armste landen in de wereld al hun producten – behalve wapens – zonder douanerechten exporteren naar de EU. Voor de belangrijke exportproducten suiker, rijst en bananen werden echter lange overgangstermijnen ingebouwd¹⁵.

Een ander aspect is de uitbreiding van de EU. Tijdens het lopende decennium zullen diverse Centraal en Oost-Europese Landen (COEL's) lid worden van de EU. Landbouw speelt een belangrijke rol in de toetredingsonderhandelingen:

1. in tegenstelling tot de meeste andere economische sectoren bestaan er voor landbouwproducten en voedsel nog belangrijke handelsbarrières tussen de COEL's en de EU;
2. de toetreding impliceert de invoering van een uitgebreide en complexe regelgeving opgelegd door het GLB en de WTO. Dit ligt politiek gevoelig in de COEL's;
3. de landbouwsector is in de COEL's een belangrijke werkgever, vooral in de twee grootste landen. Polen en Roemenië tellen samen even veel boeren als de huidige EU. Omwille van de lage productiviteit en verborgen werkloosheid in die landen kan toetreding gepaard gaan met ernstige sociale en economische problemen.

Er zijn belangrijke argumenten om een verdere hervorming van het GLB door te voeren voor de toetreding van de eerste landen:

1. de huidige interventieprijs zijn naar de maatstaven van de COEL's nog steeds hoog. Dit zou in de COEL's met hun goedkope grond en werkkrachten (en grote bedrijven) leiden tot overproductie. Tegelijk zou een verhoging van de voedselprijzen in de COEL's de consumptie afremmen. Beide fenomenen zouden resulteren in een toename van de met subsidies ondersteunde export vanuit de uitgebreide EU en dus tot conflicten met de WTO;
2. de uitbreiding van een ongewijzigd GLB – in het bijzonder de rechtstreekse steun – naar de COEL's zou het bankroet van het Europees landbouwbudget betekenen¹⁶. Bovendien zou het de bestaande inkomensverschillen in de landbouwsector van de COEL's vergroten omdat niet elk bedrijf in aanmerking komt voor rechtstreekse steun;
3. in de COEL's is er grote nood aan investeringen in uitrusting, infrastructuur, enz., die onder het karige budget voor plattelandontwikkeling vallen.

4. Voorstellen voor een vergroening van het GLB

EU-landbouwcommissaris Fischler heeft reeds enkele malen aangekondigd dat hij de voorziene mid-term reviews van Agenda 2000 wil aangrijpen om verdergaande hervormingen van het GLB door te voeren¹⁷. Ook belangrijke lidstaten zoals Duitsland en Groot-Brittannië – beiden zwaar getroffen door voedselcrisisen – hebben gepleit voor drastische ingrepen. Voor de Europese groene partijen is de tijd dus rijp om een duurzamer GLB af te dwingen.

Naast de hervormingsgerichte lidstaten (Duitsland, Groot-Brittannië, Denemarken, Zweden, Nederland...) zijn er echter ook lidstaten die alles liefst bij het oude willen laten. Frankrijk neemt hierin het voortouw. Het land heeft een grote landbouwsector en haalt profijt uit het huidige GLB. De Zuid-Europese lidstaten (Spanje, Portugal, Griekenland) zijn dan weer tegen een snelle uitbreiding van de EU. Zij krijgen immers een

---

¹⁴ Sinds de mislukking van de vorige WTO-conferentie in Seattle is de invloed van de ontwikkelingslanden in de WTO sterk toegenomen. De ontwikkelingslanden vormen echter een zeer heterogene groep met uiteenlopende belangen. Zo zijn de netto-exporteurs van landbouwproducten voorstander van een vrije toegang tot de markten van de rijke landen, terwijl andere landen in de eerste plaats hun eigen producenten en voedselvoorziening willen beschermen.

¹⁵ Tot 2006 voor bananen en tot 2009 voor suiker

¹⁶ Het ongewijzigd transponeren van het huidige systeem van rechtstreekse steun op de kandidaat-lidstaten zou de EU 8 miljard euro kosten!

¹⁷ bv. tijdens zijn toespraak "The road ahead for EU agricultural and rural policy" van 7 mei 2001 voor het CDU-congres in Berlijn

groot deel van de Europese structuurfondsen (de zgn. doelstelling 1 en doelstelling2-gebieden¹⁸) en vrezen dat ze bij een uitbreiding van de EU fors te moeten inleveren¹⁹.

In de Europese Landbouwrraad is er dan ook nog geen meerderheid om nu reeds met een nieuw hervormingsproces te beginnen. De voorgestelde hervormingen gaan trouwens niet allemaal in dezelfde richting. Sommigen pleiten voor een verdere liberalisering van de markt, anderen voor meer overheidsregulering. Landen die meer bijdragen aan het GLB dan ze er uit halen, zoals Duitsland met zijn relatief kleine landbouwsector, pleiten voor meer cofinanciering door de lidstaten. Staten die profijt halen uit het GLB zijn daar tegen en vrezen dat cofinanciering de voorbode is van het opnieuw nationaliseren van het landbouwbeleid.

Ook de komende verkiezingen in Frankrijk (parlement in mei 2002 en president in juni 2002), Duitsland (september) en Nederland spelen een rol. Frankrijk – en zeker president Chirac – zal verdere hervormingen van het GLB willen uitstellen tot na de verkiezingen, terwijl Duitsland tegen de verkiezingen al de resultaten wil voorleggen van een nieuwe aanpak. In Nederland wordt gespeculeerd op een regeringsdeelname van GroenLinks dat ook pleitbezorger is voor een duurzamer GLB.

EU-landbouwcommissaris Franz Fischler deed in zijn toespraak van 7 mei 2001²⁰ de volgende voorstellen:

1. strengere voorwaarden qua milieu en dierenwelzijn voor rechtstreekse steun aan grote bedrijven via het verplicht maken van de cross-compliance²¹ of de invoering van zgn. *'good farming practises'*;
2. meer uitgebreide monitoring en ketenbenadering en stimulering van marktgerichte oplossingen zoals *'brands building'*²² (als antwoord op de strengere eisen op het vlak van voedselveiligheid en kwaliteit). Landbouwbedrijven moeten onderworpen worden aan contractueel vastgelegde kwaliteitsnormen en -controles en aan vastgelegde marketingrelaties vanaf de levering van grondstoffen tot de verkoop van verwerkte voedingswaren. Constant wisselen van leverancier of distributeur kan niet meer;
3. verplichte inkrimping (modulatie) met 20 % van de rechtstreekse steun per bedrijf²³;
4. overheveling van de aldus uitgespaarde middelen (geschat op 5 miljard euro) naar plattelandsontwikkeling;
5. overheveling van alle vergoedingen voor milieu- en landschapsbeheer naar plattelandsontwikkeling;
6. vereenvoudiging en volledige ontkoppeling van de steun aan kleine bedrijven via de invoering van *'lumpsum payments'* (= forfaitaire uitkeringen) wanneer voldaan wordt aan *good farming practises*. Op die manier kan ook die steun overgeheveld worden naar plattelandsontwikkeling. Wanneer de uitkering begrensd zou worden tot bvb. 2500 euro per bedrijf, kunnen meer dan tweederde van alle landbouwbedrijven in de EU onder dit vereenvoudigd steunmechanisme voor plattelandsontwikkeling vallen;
7. subsidiëring mogelijk maken van niet-productiegebonden activiteiten binnen plattelandsontwikkeling²⁴.

De rode draad in de voorstellen van Fischler is de overheveling van rechtstreekse steun naar plattelandsontwikkeling. Dit beantwoordt aan twee doelstellingen van de Europese Commissie:

1. een overheveling van de steun van de blauwe naar de groene doos ter voorbereiding van nieuwe WTO-onderhandelingen;

---

¹⁸ Doelstelling 1-gebieden zijn regio's met een ontwikkelingsachterstand (regio's met een BBP per inwoner van minder dan 75 % van het EU-gemiddelde, ultraperifere regio's of zeer dun bevolkte regio's in Zweden of Finland). Doelstelling 2-regio's zijn gebieden met bijzondere omschakelingsmoeilijkheden (kwetsbare plattelandsgebieden, gebieden waar sociaal-economische veranderingen in de industrie en de dienstensector plaatsvinden, stedelijke gebieden in moeilijkheden en van de visserij afhankelijke gebieden).

¹⁹ Volgens schattingen zou na de uitbreiding bij ongewijzigd beleid 30 % van de structuurfondsen naar Polen gaan.

²⁰ Fischler, F., 2001. *The road ahead for EU agricultural and rural policy*. Toespraak gehouden op het landbouwcongres van de CDU in Berlijn op 7 mei 2001.

²¹ De zgn. Horizontale Verordening (Verordening (EG) nr. 1259/1999) bepaalt gemeenschappelijke regels voor het verlenen van rechtstreekse steun. De lidstaten moeten passende door de landbouwers uit te voeren milieumaatregelen vaststellen en kunnen de rechtstreekse steun hieraan koppelen. De lidstaten kunnen de steun ook differentiëren volgens het aantal banen dat het bedrijf verschaft of volgens de algehele welvaart van het bedrijf. Deze zgn. *cross-compliance* is dus vrijblijvend.

²² In Duitsland hebben de twee grootste biologische landbouwassociaties (Demeter en Bioland) hun lidmaatschap van de *"working party on organic farming"* opgezegd. Het zijn nu merknamen geworden.

²³ Dit is een oorspronkelijk voorstel van de Commissie. De huidige Europese regelgeving laat een beperking op vrijwillige basis met maximaal 20 % toe. Modulatie wordt momenteel enkel toegepast in Frankrijk, Groot-Brittannië, Denemarken en Portugal.

²⁴ Ook dit werd oorspronkelijk voorgesteld door de Commissie.

2. minder financiering door de EU en meer door de lidstaten (cofinanciering) om de druk op het Europees landbouwbudget te verlichten.

Ook de verstrengde milieuvorwaarden kunnen gebruikt worden in de WTO-onderhandelingen om aan te tonen dat de Europese landbouw multifunctioneel is.

Sommige voorstellen zijn louter cosmetisch (bvb. de overheveling van de vergoedingen voor natuur- en landschapsbeheer naar plattelandontwikkeling) en zullen de roep van de Cairnsgroep²⁵ om de groene doos te herdefiniëren luider doen klinken. Die groep vindt dat sommige maatregelen in de groene doos wel degelijk marktverstoring werken.

Andere voorstellen gaan wel in de goede richting: het baseren van de steun aan kleine bedrijven op “good farming practises” betekent een serieuze ont koppeling van de productie. Bovendien wordt door de administratieve vereenvoudiging die steun beschikbaar voor meer en vooral de kleinste en armste bedrijven. Ook in een land als Polen zou de grote meerderheid van de bedrijven hiervan kunnen genieten.

Verschillende Europese groene partijen leggen specifieke accenten in hun voorstellen:

Nederland

In het manifest van GroenLinks over duurzame landbouw²⁶ staan enkele interessante ideeën:

1. Het concept van de gemengde regio.

Vroeger waren de meeste landbouwbedrijven gemengde bedrijven. Zo werd bij een veeteeltbedrijf het voer op het eigen bedrijf geproduceerd en de mest op het eigen land afgezet. Dit model past niet meer in het huidige systeem van sterk gespecialiseerde bedrijven, maar kan nog wel toegepast worden op het niveau van een regio. Binnen de (uitgebreide) EU moeten gemengde regio's ingericht worden. Productie en afzet worden zoveel mogelijk binnen de grenzen van de regio gehouden.

De omvang van de gemengde regio kan verschillen naargelang het onderdeel van de sector. Voor vleesproductie en -verwerking wordt de regio best zo klein mogelijk gehouden. Slachten van dieren moet zo dicht mogelijk gebeuren bij de plaats waar ze worden gefokt i.p.v. levend vee eindeloos ver te transporteren. De eindproducten kunnen wel geëxporteerd worden. Voor de productie van veevoer kan met grotere regio's gewerkt worden. In lidstaten zoals Nederland en België ontbreekt hiervoor de nodige ruimte en bovendien is de resterende grond er erg duur. In landen zoals Polen en Roemenië echter zijn er uitstekende mogelijkheden om veevoedergranen te verbouwen. Bij ons kunnen dan meer eiwithoudende gewassen en oliehoudende zaden geteeld worden teneinde de variatie in de teelten te vergroten.

2. Oprichting van een duurzaamheidsfonds.

Een goed voorbeeld van cofinanciering van duurzame landbouw in het kader van plattelandontwikkeling is het idee van een ‘duurzaamheidsfonds’ dat wordt gespijsd door de overheid (o.m. door het anders inzetten van Europese steun), maar ook door de consumenten – via het invoeren van een heffing op niet duurzaam geproduceerd voedsel²⁷ – en door de landbouwers die nog niet duurzaam produceren – via de invoering van heffingen op bestrijdingsmiddelen en kunstmest en een kilometerheffing op dierentransporten. Boeren die voldoen aan ‘goede landbouwpraktijken’ of willen omschakelen naar biologische landbouw krijgen een premie uit dit fonds²⁸.

Een methode om de extra-inspanningen te meten is het zgn. DOP (Duurzame Ondernemers Punten)-systeem. In dit systeem kan een landbouwbedrijf punten verdienen voor extra geleverde inspanningen op de terreinen “natuur, milieu, energie²⁹, recreatie³⁰, dierenwelzijn, water³¹, landschapsbeheer, cultuurhistorie en

---

²⁵ bestaat uit belangrijke exporteurs van landbouwproducten zoals Canada, Argentinië, Brazilië, Australië en Nieuw-Zeeland

²⁶ “Een waarheid als een koe. De noodzaak van een duurzame landbouw”

²⁷ Dit is te beschouwen als een internalisatie van de externe kosten verbonden aan niet duurzame productie.

²⁸ Duurzame landbouw dient volgens GroenLinks ook fiscaal gestimuleerd te worden via een zgn. Duurzame Ondernemers Aftrek, ook wanneer geen winst werd gemaakt (via een negatieve inkomsten belasting).

²⁹ rationeel energiegebruik, opwekken van groene energie, ...

³⁰ Geen activiteiten die op zich winstgevend zijn (bv. kamperen bij de boer), maar bv. het bevorderen van de toegankelijkheid van het platteland.

³¹ waterberging, tegengaan van verdroging, ...

zorgfuncties³². Elk van de genoemde functies is ondergebracht in een aparte box. Een landbouwer kan zelf kiezen op welke activiteiten hij zich toelegt, maar moet wel in meerdere boxen punten scoren.

Duitsland

Duitsland reageerde begin dit jaar zeer drastisch op de onverwachte uitbraak van BSE met het samenvoegen van de beleidsvelden landbouw, voedsel en consumentenbescherming onder één ministerie en de benoeming van de groene politica Renate Künast tot bevoegd minister.

Centrale uitgangspunten in de beleidsvoorstellen van de nieuwe minister³³ zijn de preventieve bescherming van de consument en het streven naar consensus tussen alle actoren van de voedselketen (landbouwers, voederindustrie, voedingsindustrie, distributie en consumenten). Künast wil een positieve lijst voor ingrediënten van veevoer en steunt volmondig de voorstellen van de Europese Commissie voor een Europese Voedselwet en het Europees Voedselagentschap. Er zouden twee Europese kwaliteitslabels moeten komen, één voor biologisch en één voor conventioneel geproduceerde voedingswaren. Het aandeel van de biologische landbouw moet drastisch opgetrokken worden³⁴ en de Europese regelgeving verfijnd. Künast wil een kosten-batenanalyse van het huidige non-vaccinatiebeleid en de herinvoering van preventieve vaccinatie. Enkele voorstellen van Künast worden door EU-landbouwcommissaris Fischler overgenomen (verplichte modulatie³⁵ en multifunctionele landbouw via transfer van middelen voor rechtstreekse steun naar plattelandontwikkeling³⁶).

Duitsland wil ook – deels uit budgettaire overwegingen – zijn bijdrage aan de EU-begroting verminderen en meer vrijheid in de besteding van de landbouwsubsidies via het vergroten van het aandeel van cofinanciering.

Groot-Brittannië

Ook de nieuwe Labourregering realiseerde zich dat de MKZ-catastrofe om een meer doortastende aanpak vroeg. Ook daar werden de bevoegdheden milieu, plattelandsbeleid, voedsel en landbouw samengebracht. Staatssecretaris Margaret Beckett en minister Nick Brown stellen gelijkaardige veranderingen voor als Renate Künast met eigen accenten (bvb. veel aandacht voor natuurbehoud en -ontwikkeling). Marktondersteuning, quota en rechtstreekse steun zijn volgens Beckett botte, inefficiënte en ineffectieve instrumenten en moeten uitgefaseerd worden.

In een rapport van de Engelse en Welshe Groenen³⁷ wordt onomwonden gepleit voor de afschaffing van het GLB en de oprichting van een *Localist Rural and Food Policy*. Landbouw en voeding dienen buiten de WTO gehouden te worden. In de plaats moet er een internationaal akkoord over voedselzekerheid en voedselveiligheid komen in de schoot van de Verenigde Naties (bvb. de UNCTAD).

4. De Agalev-voorstellen

4.1. Radicaal ombouwen van de Europese landbouwsubsidies

Het Europese budget voor steun aan de landbouw bedraagt momenteel ongeveer 43 miljard euro en is daarmee veruit de zwaarste post op de begroting van de EU. Het lijkt daarom aangewezen te stellen dat zowel voor als na de uitbreiding van de EU het aandeel van landbouw in de begroting niet mag toenemen.

Prijs- en marktondersteuning

---

³² kinderopvang, dagopvang van mentaal gehandicapten, therapeutisch aan het werk zetten van uitgebluste managers, ...

³³ Künast, R., 2001. Regeringsverklaring m.b.t. de nieuwe verbruikersbescherming en landbouwpolitiek. Berlijn, 8 februari 2001.

³⁴ van de huidige 3 naar 20 % in 2010

³⁵ Duitsland heeft onlangs beslist modulatie in te voeren.

³⁶ Als eerste stap pleit Künast voor de vervanging van de diverse dierenpremies door een graslandpremie die tevens de bijdrage van de landbouwers tot natuur- en landschapsbeheer valoriseert. Op termijn kan dit evolueren naar een forfaitaire premie per bedrijf zoals voorgesteld door Fischler.

³⁷ *Stopping the Great Food Swap – Relocalising Europe's Food Supply*. Rapport gebaseerd op onderzoekswerk door Andy Jones en Vicky Hird van *Sustain: The alliance for better food and farming* en door Colin Hines, auteur van *Localisation: A Global Manifesto*.

Omwille van de nefaste effecten moeten prijs- en marktondersteuning verder afgebouwd worden. Een redelijk inkomen voor de landbouwgezinnen moet op een andere manier gegarandeerd worden. De vrijkomende middelen worden overgeheveld naar plattelandontwikkeling.

Rechtstreekse steun

Wat de rechtstreekse steun betreft, maken we een onderscheid tussen de korte en middellange termijn en de lange termijn.

Op korte tot middellange termijn willen we

1. enkel nog steun wanneer er daadwerkelijk geproduceerd wordt. Het is maatschappelijk onverantwoord het braak laten liggen van landbouwgrond financieel te belonen. Bovendien werkt dit grondspeculatie in de hand;
2. een heroriëntering van de premies van dierlijke naar plantaardige productie³⁸ om ecologische en gezondheidsredenen. Het eten van vlees is een zeer onefficiënte manier om in onze eiwitbehoeften te voldoen. Vervanging van dierlijke eiwitten door plantaardige heeft een aantal voordelen: minder energie- en grondstoffenverbruik³⁹, minder ruimtegebruik (voor veevoedergewassen), minder mestproductie... Zo is er enkel nog steun voor extensieve veeveelt met een natuurbehoudoelstelling (via een verhoging van de extensiveringpremie, de afschaffing van de maïspremie en de invoering van een graslandpremie).
3. een grotere variatie in de teelten. De steun voor granen moet verminderd worden ten voordele van de steun aan eiwithoudende gewassen (ter vervanging van dierlijke eiwitten, ook in veevoeder) en oliehoudende zaden (ook voor de productie van biobrandstoffen). Dit vergt de heronderhandeling van het Blairhouse-akkoord.
4. een algemene verplichting van de – nu nog vrijblijvende – *cross-compliance*, d.w.z. enkel nog steun indien voldaan wordt aan een pakket minimale voorwaarden (zie bij “verstrenging van de Europese regelgeving”). De minimale normen worden door Europa bepaald – en niet langer door de lidstaten – en kunnen regelmatig verstrengd worden. Op termijn dient de rechtstreekse steun afgeschaft te worden en mag er enkel nog steun gegeven worden aan bedrijven die verder gaan dan de minimumnormen in het kader van plattelandontwikkeling (*good farming practises*)⁴⁰;
5. een verplichte plafonnering van de steun per bedrijf. Deze inperking heeft een tweeledig doel nl. grootschaligheid en intensivering tegengaan en het systeem betaalbaar houden na de uitbreiding van de EU⁴¹;
6. een uitfasering van de steun in de tijd. Rechtstreekse steun blijft gekoppeld aan de productie of wordt – zoals in de VS – toegekend zonder dat er enige verplichting van de landbouwbedrijven tegenover staat. Daarom willen we op lange termijn de rechtstreekse steun afschaffen en enkel nog steun geven aan bedrijven die voldoen aan *zgn. good farming practises* in het kader van plattelandontwikkeling (zie verder).

Plattelandontwikkeling

Het aandeel van plattelandontwikkeling in het Europees landbouwbudget moet drastisch toenemen, op korte termijn tot 20, op middellange termijn tot 50 en op lange termijn tot 100 %. Dat moet gebeuren door een geleidelijke overheveling van de middelen voor prijs- en marktondersteuning en rechtstreekse steun. Het opwaarderen van de plattelandontwikkeling moet gekoppeld worden aan de ontwikkeling van een nieuwe visie op het platteland voorafgegaan door een grondige analyse van de huidige kansen (bvb. de productie van windenergie) en bedreigingen (bvb. verstedelijking). Momenteel loopt er in Vlaanderen een studie daaromtrent.

De multifunctionaliteit van de landbouw in de 21ste eeuw betekent dat binnen plattelandontwikkeling het aantal activiteiten die voor subsidiëring in aanmerking komen, drastisch moet worden uitgebreid. Deze *good farming practises* gaan voor wat milieu, dierenwelzijn en voedselveiligheid betreft, verder dan de minimale normen van de *cross-compliance* en geven de multifunctionaliteit van de landbouw concreet gestalte. Het gaat om ondersteuning voor volgende activiteiten:

1. natuur en (cultuurhistorisch) landschapsbeheer;

---

³⁸ Volgens de BBL gaat momenteel 52 % van de EU-steun naar vlees en slechts 7 % naar groenten en fruit. Bovendien gaat het grote budget voor vlees en zuivel naar promotie, terwijl de uitgaven voor groenten en fruit vooral gericht zijn op vernietiging of verwijdering uit de markt!

³⁹ Volgens het rapport “Op Groene Gronden” van de Stichting Natuur en Milieu nemen de productie en het intercontinentaal transport van veevoeder 60 tot 80 % van het totale energieverbruik in de varkens- en pluimveehouderij voor hun rekening.

⁴⁰ Dit wordt ook geëist door de milieubeweging.

⁴¹ Het ongewijzigd transponeren van het huidige systeem van rechtstreekse steun op de kandidaat-lidstaten zou de EU 8 miljard euro kosten!

2. duurzaam watergebruik en -beheer (vermindering van het watergebruik door aangepaste teelten, gebruik van hemelwater en oppervlaktewater i.p.v. grondwater, waterberging en infiltratie...);
3. duurzaam bodemgebruik en -beheer (in stand houden van de bodemvruchtbaarheid door adequate bemesting en anti-erosie maatregelen zoals ploegen langs, i.p.v. dwars op, de hoogtelijnen en aanleg van bufferstroken...);
4. duurzaam energiegebruik en -productie (minder energie-intensieve teelten zoals glastuinbouw, productie van windenergie op landbouwbedrijven...);
5. lokale verwerking en afzet (als bijdrage aan het herstel van het economisch weefsel op het platteland);
6. recreatie en toerisme (dag- of verblijfstoerisme in functie van de streek);
7. zorgactiviteiten (kinderopvang, dagopvang van gehandicapten, therapie voor overspannen personen, justitieel welzijnswerk...);
8. landbouw in stedelijke gebieden. De schaarse landbouwgrond in de buurt van de steden staat onder zware druk (woonuitbreiding, industriezones, shoppingcentra...) waardoor de grondprijzen de pan uit swingen. Nochtans biedt landbouw vlakbij de stad onmiskenbare voordelen (korte afstand tot de consument, recreatiemogelijkheden...). Er is dus nood aan een specifiek ondersteuningsprogramma voor landbouw in stedelijke gebieden.

Het is uiteraard niet de bedoeling dat elk landbouwbedrijf alles doet, maar wel dat hieruit een aantal zaken gekozen worden in functie van de eigen situatie en mogelijkheden (cf. het DOP-systeem voorgesteld door GroenLinks).

4.2. Verstrenging van de Europese regelgeving

Milieu

Alle lidstaten worden verplicht aan minimale Europese milieunormen te voldoen als voorwaarde om nog te kunnen genieten van rechtstreekse steun. Sommige lidstaten/regio's met een kwetsbaar milieu moeten aanvullende normen opstellen, bvb. Vlaanderen voor de mestproductie en -afzet. Sommige te soepele richtlijnen moeten herzien worden. Zo legt de huidige richtlijn over gewasbeschermingsmiddelen enkel kwalitatieve reducties op en geen kwantitatieve. Bij de herziening moet dit gerealiseerd worden, bijvoorbeeld via de invoering van een gebruiksheffing. Bestrijdingsmiddelen waarvan het gebruik in de EU verboden is of wordt (b.v. DDT, lindaan...) mogen ook niet meer geproduceerd en uitgevoerd worden.

De controle op de naleving van de normen moet effectief gemaakt worden.

Dierenwelzijn

Ook op dit terrein bestaan er al enkele richtlijnen of zijn ze in de maak. Regels voor de leefruimte van varkens – met o.m. een verbod op het gebruik van zeugenboxen tegen 2013 – worden binnenkort vastgelegd en in 2012 wordt de legbatterij voor kippen verboden. Er moet geijverd worden voor een verkorting van die termijnen. Ook voor de huisvesting van andere soorten (b.v. mestkuikens) moeten strenge regels komen. De absolute prioriteit qua dierenwelzijn evenwel, is het beperken van de langeafstandstransporten van levend vee⁴². Dit kan door het invoeren van een maximale transportduur en/of -afstand⁴³ of van de verplichting tot slachten in eigen land of regio (nabijheidsprincipe). Ondersteunende maatregelen zijn de afschaffing van de exportsubsidies die langeafstandstransporten in de hand werken en de invoering van een kilometerheffing om de externe kosten van transport te internaliseren. Preventieve vaccinatie tegen zeer besmettelijke ziekten zoals MKZ moet opnieuw ingevoerd worden. Ten slotte blijft ook de diervriendelijkheid van de handel een aandachtspunt, zoals de schokkende GAIA-beelden van de veemarkten van Ciney en Anderlecht onderstrepen.

Voedselveiligheid

Er is een positieve lijst met toegelaten ingrediënten in veevoer nodig. Het tijdelijk verbod op het gebruik van dierlijk materiaal (beendermeel, slachtafval, dierlijke vetten...) in voeders voor planteneters dat door de Europese Commissie is ingesteld, moet permanent gemaakt worden. Ook het gebruik van groeiregulatoren zoals hormonen en antibiotica in de veeteelt moet absoluut verboden worden.

Via een uitfasering van de schadelijkste stoffen en de substitutie van schadelijke stoffen door minder schadelijke alternatieven, moet de Europese lijst met toegelaten gewasbeschermingsmiddelen drastisch

---

⁴² Zo mogen paarden 29 uur en koeien 27 uur lang vervoerd worden.

⁴³ GroenLinks stelt een maximum van 4 uur of 300 km voor.

verkort worden. Tegelijk moet het gebruik van die middelen afgebouwd worden door aangepaste teeltkeuze, geïntegreerde en biologische bestrijding en de invoering van een gebruiksheffing.

Vanuit het voorzorgsprincipe eisen we de handhaving van het Europese moratorium op het gebruik van genetische manipulatie in de landbouw en de voedselproductie. Dit moratorium komt de laatste tijd meer en meer onder druk te staan. Indien het behoud ervan niet haalbaar blijkt te zijn, moet op zijn minst de keuzevrijheid voor de consument gegarandeerd worden, via een sluitende regelgeving die de etikettering van voedsel dat GGO's bevat of op basis van GGO's is geproduceerd, en de traceerbaarheid van GGO's doorheen de hele voedselketen en de aansprakelijkheid van de producent regelt.

Alle schakels van de voedselketen moeten door onafhankelijke instanties gecontroleerd worden. Daarom steunen wij de oprichting van een Europees voedselagentschap.

Consumenten die willen kiezen voor een gezonde en kwaliteitsvolle voeding moeten voor 100 % kunnen vertrouwen op de productinformatie. Daarom moeten twee Europese – en op lange termijn mondiale – kwaliteitslabels ingevoerd worden: één voor voedsel afkomstig van biologische teelt en één voor voedsel afkomstig van duurzame landbouw die voldoet aan *good farming practises*. Die Europese labels moeten de nationale vervangen. Om verwarring bij de consument te vermijden, moeten alle overige kwaliteitslabels op termijn verboden worden.

4.3. Regionalisering i.p.v. globalisering

De recente voedselcrisis in de EU hebben de funeste gevolgen van de grootschalige, intensieve, geïndustrialiseerde landbouw op een pijnlijke manier blootgelegd. Enkel een meer grondgebonden en op de lokale voedselvoorziening gerichte landbouw kan duurzaam zijn in alle betekenissen van het woord. Tegenover de toenemende globalisering plaatsen wij het concept van de regionalisering van de landbouw.

Lokale productie voor lokale consumptie

Landbouw moet in de eerste plaats gericht zijn op zelfvoorziening i.p.v. op export. Monoculturen moeten daarom vervangen worden door een zo gevarieerd mogelijke productie (via een hervorming van de hectarepremies). Uiteraard kan niet alles overal worden verbouwd: de teelten en de gebruikte rassen en variëteiten moeten afgestemd worden op de lokale omstandigheden (klimaat, bodemsamenstelling, waterhuishouding...). Dit zal de behoefte aan chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest aanzienlijk verminderen.

De meeste EU-landen kunnen mits de nodige aanpassingen zelfvoorzienend worden voor een hele reeks landbouwproducten⁴⁴. Voor de andere kan het concept van de gemengde regio, zoals voorgesteld door GroenLinks, een oplossing bieden.

Ook de (meeste) ontwikkelingslanden kunnen inzake voedsel zelfvoorzienend worden. Bijna 80 % van de ondervoede kinderen in het Zuiden leven in landen met voedseloverschotten⁴⁵. Zo was Ethiopië tijdens de hongersnood van de jaren '80 een netto-exporteur van graan! Waar honger heerst, is er dus meestal voldoende voedsel aanwezig, maar is het niet beschikbaar voor grote bevolkingsgroepen wegens geldgebrek. Dit betekent echter niet dat voedsel (nog) goedkoper moet worden, wel dat het bestaansminimum naar omhoog moet teneinde kwaliteitsvolle voeding te kunnen kopen.

Aanpassen consumptiepatronen

Regionalisering van de landbouw vergt uiteraard een wijziging van onze ongebreidelde consumptie. Zo zullen we terug meer groenten en fruit uit eigen streek moeten eten⁴⁶ en onze menukeuze moeten afstemmen op het seizoen: "Manger saison, manger raison!"

De hoge vleesconsumptie in sommige lidstaten ligt mee aan de basis van de intensieve veehouderij. Zoals bekend geeft die vorm van veeteelt een hele reeks problemen op het vlak van milieu, dierenwelzijn en volksgezondheid. Bovendien ondermijnt ze de voedselvoorziening in de ontwikkelingslanden waar massaal

---

⁴⁴ In 1998 produceerden slechts 2 lidstaten minder dan 80% van de nationale behoefte aan melk. De meeste lidstaten produceren ong. even veel vlees als ze consumeren, behalve Griekenland (slechts een goede 56%) en Nederland, België/Luxemburg, Ierland en Denemarken, die het dubbele tot bijna het viervoudige produceren.

⁴⁵ Meadows, D. Can organic farming feed the world? *Organic Gardening Magazine*, USA Mei 2000.

⁴⁶ Momenteel gaat de inlandse teelt van zacht fruit (pruimen, perziken, ...) ten onder aan de concurrentie van buitenlandse import!

voedergewassen worden verbouwd voor de export. Om al deze redenen moet de vleesconsumptie verminderd worden⁴⁷.

De huidige lage voedselprijzen weerspiegelen meestal niet de productiekosten en kunnen de producent geen volwaardig inkomen verschaffen. De consument zal er aan moeten wennen dat gezonde en kwaliteitsvolle voeding zijn prijs heeft en dat er dus een groter aandeel van het gezinsbudget besteed zal moeten worden aan voeding. Die prijsstijging is trouwens relatief: wat de consument momenteel denkt te besparen aan voedsel, betaalt hij terug in de vorm van belastingen voor de buitensporig hoge landbouwsubsidies en de kosten voor de sanering van de milieuverontreiniging door de intensieve landbouw (overbemesting, verdroging, verspreiding bestrijdingsmiddelen...).

Lokale verwerking en afzet

Lokale verwerking en afzet van landbouwproducten komt de economie en dus de leefbaarheid van de ganse regio ten goede en moet dus ondersteund worden in het kader van plattelandsontwikkeling. Lokale verwerking en afzet zorgt ook voor veel kortere ketens tussen producent en consument met alle voordelen van dien: minder energieverbruik en verontreiniging door de kortere afstanden, minder kans op contaminatie van voedsel, herstel van het vertrouwen van de consument, enz.

Sommige vormen van rechtstreekse verkoop door landbouwers zoals groenteabbonnementen en voedselteams^{48, 49} vergen heel wat engagement van de consument en zullen daarom slechts marginale fenomenen blijven. Veel belangrijker is het terug ontwikkelen van regionale markten en een lokale detailhandel naast de grootdistributie in (de buurt van) de steden.

Het aanpassen van de contracten en de bijhorende lastenboeken moet een correcte prijs voor de producenten en de kleine en middelgrote verdelers garanderen. De grootdistributie daarentegen geeft meestal te lage prijzen aan de boeren. Een andere mogelijkheid voor de boeren om hogere prijzen te bedingen is het vormen van afzetcoöperaties.

Stimuleren van biologische en multifunctionele landbouw

Biologische landbouw past volledig in het hierboven geschetste landbouwconcept. Elke lidstaat dient dan ook een actieprogramma op te maken om het aandeel van de biologische landbouw in de landbouwproductie substantieel te vergroten.

Ook de diverse diensten die landbouwers kunnen leveren in het kader van plattelandsontwikkeling komen de regio ten goede. Hiervoor moeten ze dan ook een billijke vergoeding krijgen.

4.4. Eisen voor een duurzame wereldhandel in voedsel

Lange termijn: handel in voedsel uit de WTO

Voedsel is geen handelswaar zoals een andere: voeding is een mensenrecht. Bovendien kampt de landbouw t.o.v. de industrie met een aantal specifieke problemen: onzekere opbrengsten door de sterke afhankelijkheid van externe factoren (bv. klimaat), weinig schaalvoordelen, beperkte elasticiteit van vraag en aanbod (door de lange productiecycli), enz. Dit alles rechtvaardigt een aparte benadering van de handel in landbouwproducten, die het recht op voedselsoevereiniteit (zelfvoorziening) van elk land respecteert. De WTO is te veel gericht op het maximaliseren van de handelsstromen en het in stand houden van de afhankelijkheid van de agro-industrie (Monsanto, Cargill...) en de grote voedingsconcerns (Unilever...). De werking van de WTO is ook te weinig transparant en democratisch.

Op lange termijn moet de handel in landbouwproducten en voedsel dus uit de WTO gelicht worden en terug ondergebracht worden bij de UNCTAD of de FAO die ressorteren onder de Verenigde Naties en veel democratischer functioneren. Binnen die instellingen moet een internationaal akkoord afgesloten worden

---

⁴⁷ Een recente studie heeft aangetoond dat Duitsland perfect zelfvoorzienend kan zijn met biologische landbouw indien de Duitsers slechts even veel vlees zouden eten als de Italianen.

⁴⁸ Een groenteabonnement is een soort contract tussen landbouwer en consument die wekelijks een pakket seizoensgroenten afhaalt op een afgesproken plaats en dag. Een voedselteam bestaat uit een tiental gezinnen uit dezelfde buurt die gedurende een bepaalde periode een voedselpakket afnemen van één of meerdere plaatselijke landbouwers.

⁴⁹ In de VS en Canada bestaat de zgn. Community Supported Agriculture (CSA), een overeenkomst tussen een landbouwer en een groep van consumenten.

over voedselzekerheid en duurzame landbouw. Beide doelstellingen zijn o.m. te bereiken via een systeem van strategische reserves en internationale productakkoorden⁵⁰.

Voor de omschrijving van het begrip *voedselzekerheid* kunnen we de breed gedragen definitie hanteren zoals aangenomen op de Wereldvoedseltop van 1996: "Voedselzekerheid bestaat als alle mensen ten allen tijde fysieke en economische toegang hebben tot voldoende, veilig en voedzaam voedsel overeenkomstig hun voedingsbehoeften en voorkeuren, ten dienste van een actief en gezond leven."⁵¹

Korte termijn: aanpassing van de WTO-regels

In afwachting van de verwijdering van de handel in voedsel uit de WTO moet de EU tijdens de komende onderhandelingen met de WTO (Millennium Round) de volgende eisen stellen:

1. schrappen van elke verplichte markttoegangclausule in handelsakkoorden, b.v. van de verplichting om een minimum percentage van de interne consumptie in te voeren uit het buitenland. Zo moet Japan 8 % van de geconsumeerde rijst uit het buitenland betrekken hoewel het perfect zelfvoorzienend zou kunnen zijn. Hierdoor worden de rijstvoorraden van landen zoals Indonesië en Thailand sterk aangesproken, waardoor de prijzen daar stijgen en rijst onbetaalbaar wordt voor de arme consumenten;
2. grondig analyseren van de specifieke gevolgen van de handelsliberalisering voor de boerenlandbouw en de voedselzekerheid in het Zuiden en het Noorden. De schaarste studies hierover tonen aan dat de sterkste stijgingen in voedselproductie gedurende de jaren '90 zich hebben voorgedaan in die landen die relatief afgesloten zijn gebleven van de wereldmarkt, nl. China en India;
3. verbieden van alle vormen van dumping of oneerlijke concurrentie door gesubsidieerde export aan zeer lage prijzen: afschaffen van alle exportsubsidies⁵². Multifunctionele landbouw zorgt samen met extensivering voor een aanzienlijke beperking van de productie. De nood aan exportsubsidies voor het wegwerken van structurele overschotten wordt dus sowieso minder groot;
4. afschaffen van (variabele) invoerheffingen (douanerechten). Het gebruik van invoerheffingen kan in sommige omstandigheden gerechtvaardigd worden, b.v. wanneer de externe kosten niet werden doorgerekend in de prijzen (zie verder);
5. toelaten van de bescherming van de productie van lokaal basisvoedsel d.m.v. niet-tarifaire importbeperkende maatregelen zodat een minimale zelfvoorziening gegarandeerd wordt. Dit kan door de ingevoerde hoeveelheden te beperken (contingentering), selectief op te kopen bij lokale producenten... Zo voert Zwitserland enkel landbouwproducten in wanneer de lokale productie niet volstaat;
6. waarborgen van de soevereiniteit van landen over hun genetische rijkdom via
  - een regelgeving die de biopiraterij en de patentering van levende organismen aan banden legt;
  - de reglementering van de ontwikkeling van steriele variëteiten door genetische manipulatie.De aanmaak en verkoop van steriele variëteiten maken dat de boeren telkens opnieuw dure zaaizaden moeten kopen bij de grote producenten. Dit creëert een zeer grote afhankelijkheid en bovendien wordt hierdoor de kloof vergroot met de arme boeren die zich dit niet kunnen permitteren;
7. waarborgen van het recht van landen om eigen voedselveiligheidsnormen te stellen in overeenstemming met de voedingsgewoonten en eisen op vlak van hygiëne van de eigen bevolking of vanuit het voorzorgsprincipe. De EU beroept zich op dit principe om de invoer van met hormonen of groeibevorderaars (antibiotica) behandeld rundvlees uit de VS te verbieden en te eisen dat ingevoerd veevoer en voedsel dat GGO's bevat, gelabeld moet zijn;
8. definiëring van ecologische en sociale criteria voor een duurzame wereldhandel. De ecologische criteria moeten de productiecapaciteit van natuurlijke systemen vrijwaren en het gebruik van niet-hernieuwbare bronnen (bvb. fossiele brandstoffen, kunstmest...) tot een minimum beperken. De belangrijkste sociale criteria zijn reeds opgemaakt door de International Labour Organisation (ILO): verbod op kinderarbeid, verbod op dwangarbeid, vakbondsvrijheid...
9. doorrekenen van alle externe kosten (bvb. van transport) in de prijzen van landbouwproducten. Duurzaam geproduceerde producten zullen op die manier veel beter kunnen concurreren met niet-duurzaam geproduceerde:

---

⁵⁰ Zie de bijdrage van Patrick Van Damme in *Duurzame ontwikkeling. Meervoudig bekeken*, B. Mazijn (ed), Gent, Academia Press, 2000

⁵¹ Ethiopië was tijdens de periode van hongersnood een netto-exporteur van graan. Voedsel was dus fysiek bereikbaar voor de lokale bevolking, maar niet economisch.

⁵² Volgens GroenLinks zou het afschaffen van de Europese exportsubsidies de ontwikkelingslanden jaarlijks zo'n 15 miljard euro opleveren, een veelvoud van wat ze via ontwikkelingshulp krijgen

10. heronderhandeling van het Blairhouse-akkoord teneinde de productiecapaciteit van eiwithoudende gewassen en oliehoudende zaden in de EU te kunnen opdrijven. Dit akkoord werd afgesloten in de schoot van de WTO om de export van deze landbouwproducten door de VS naar de EU veilig te stellen.

Bio

Erwin De Meyer is bioloog en was vroeger actief lid van natuur- en milieuverenigingen als Natuur 2000 en de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming (JNM). In 2000 en 2001 was hij coördinator milieu op IPE, de studiedienst van Agalev. Momenteel werkt hij bij de Vlaamse milieu-administratie aan een integraal waterbeheerplan voor het Netebekken. Hij is tevens Agalev-partijsecretaris in Ranst.

Bibliografie

Eisen van de Belgische NGO's in verband met de standpunten van de Europese Unie bij de landbouwonderhandelingen in de WTO. Brussel, 4 april 2001.

Stopping the Great Food Swap – Relocalising Europe's Food Supply. Rapport gebaseerd op opzoekingswerk door Andy Jones en Vicky Hird van *Sustain: The alliance for better food and farming* en door Colin Hines, auteur van *Localisation: A Global Manifesto*.

Agalev, 1999. *De toekomst is groen. Verkiezingsprogramma 13 juni 1999.* Brussel, april 1999.

Agalev, 2001. 'Actieplan voor een ommezwaai naar duurzame landbouw.' Persconferentie van Isabel Vertriest en Leen Laenens. Brussel, 29 maart 2001.

Beckett, M., 2001. "Meeting the challenges – A vision of the future." Toespraak gehouden op de conferentie "Where next for European agriculture?" in Londen op 17 juli 2001.

Bond Beter leefmilieu, 2001. *Enkele voorstellen voor een geïntegreerd pesticidenreductieplan.* Brussel.

Bond Beter Leefmilieu, 2001. 'Maatregelen om het prijsverschil bio-gangbaar te verkleinen'. Bijdrage aan de studienamiddag "Mag duurzaam duurder zijn? Naar een eerlijke prijsvorming voor de biologische landbouw." Brussel, 12 juni 2001.

Bond Beter Leefmilieu, 2001. Bijdrage aan de Rondetafel Duurzame Landbouw in het Vlaams Parlement. Brussel, 15 juni 2001.

COMECE, 2001. 'The crisis in European agriculture and its consequences.' Brussel, 30 maart 2001.

Commissie Wijffels, 2001. *Toekomst voor de veehouderij. Agenda voor een herontwerp van de sector.* Mei 2001.

CPE, 2001. *Changer de Politique Agricole Commune.* Brussel, 5 oktober 2001.

Ecolo, 1999. Verkiezingsprogramma 13 juni 1999. Fiche "Politique agricole européenne". Brussel.

Ecolo, 2001. 'Rendre confiance aux agriculteurs et aux consommateurs. Les propositions d'Ecolo pour sortir des crises agricoles et en éviter d'autres.' Persconferentie van Philippe Defeyt, Martine Dardenne en Xavier Desgain. Brussel, 13 maart 2001.

Europese Commissie, 1999. Directoraat-generaal Landbouw. *Hervorming van het GLB: Plattelandsontwikkeling.* Brussel.

Europese Commissie, 1999. Directoraat-generaal Landbouw. *Hervorming van het GLB: Een beleid voor de toekomst.* Brussel.

Federatie van Europese Groene Partijen. Verslag van de bijeenkomst van nationale parlementsleden over de hervorming van het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Berlijn, 11 en 12 juni 2001.

Oikos, Politiek, milieu, cultuur, 21, 2/2002, Artikel

Fischler, F., 2001. 'The road ahead for EU agricultural and rural policy.' Toespraak gehouden op het landbouwcongres van de CDU in Berlijn op 7 mei 2001.

GroenLinks, 2001. *Een waarheid als een koe. De noodzaak van een duurzame landbouw.* Den Haag, 9 juni 2001.

Hassink, J., 2001. 'Duurzame landbouw en duurzaam landgebruik in Nederland en de impact voor landen in het Zuiden'. Discussiepaper ten behoeve van de consultatiebijeenkomsten op 27 en 28 juni 2001. Plant Research International. Wageningen.

Kol, J., 2001. Waarheen met de Europese landbouw? Een pleidooi voor een heilzame exodus. Bijdrage in *Internationale Spectator*, jaargang 55, nr. 9. Instituut Clingendael, september 2001.

Künast, R., 2001. 'Germany's ideas about a new European Agricultural Policy.' Toespraak gehouden op de conferentie "Where next for European agriculture?" in Londen op 17 juli 2001.

Künast, R., 2001. Regeringsverklaring m.b.t. de nieuwe verbruikersbescherming en landbouwpolitiek. Berlijn, 8 februari 2001.

Mathijs, E., 2001. 'Prijsvorming in de biolandbouw: een theoretische benadering'. Bijdrage aan de studienamiddag "Mag duurzaam duurder zijn? Naar een eerlijke prijsvorming voor de biologische landbouw." Brussel, 12 juni 2001.

Milieudefensie, 2000. *Duurzame landbouw. De zeven criteria van Milieudefensie.* Amsterdam, maart 2000.

Smets, K., 1991. *Naar een sociaal-ecologisch verantwoorde landbouw.* Studie van het Instituut voor Politieke Ecologie (IPE). Brussel, oktober 1991.

Stichting Natuur en Milieu, 2001. *Op groene gronden. Toekomstvisie 2030: duurzame landbouw in harmonie met de natuur.* Utrecht, april 2001.

Swinnen, J.F.M., 2001. *A Fischler reform of the common agricultural policy?* Special Report Centre for European Policy Studies (CEPS). Brussel, 27 juni 2001.

Van Damme, P., 2000. Voedselveiligheid, voedselzekerheid en voedselsoevereiniteit: een blik zonder inhoud of toch een mondje vol? Bijdrage aan *Duurzame ontwikkeling meervoudig bekeken*, B. Mazijn (ed.). Gent, Academia Press, 2000.

Van Der Steen, D., Danau, A. en M. Poznanski (1999). *L'Organisation Mondiale du Commerce et l'agriculture. La souveraineté alimentaire menacée par les accords commerciaux.* Collectif Stratégies Alimentaires. Brussel, november 1999.

VELT, 2001. 'Bio is geen koopje – bio is een keuze.' Bijdrage aan de studienamiddag "Mag duurzaam duurder zijn? Naar een eerlijke prijsvorming voor de biologische landbouw." Brussel, 12 juni 2001.

VODO, 1999. 'Voedselsoevereiniteit, een recht van elk volk.' Platformtekst. Brussel, 1999.

WERVEL, 2001. Themanummer 'Voedsel onder WTO-vlag', Brussel, april 2001.